

bile düşünülemez. Ve bunların birinden diğerine herhangi bir geçişin, yani aralarında doğrudan bir alışverişin gerçekleşebilmesi mümkün değildir. Ruhla evren cevherleri arasında sonsuz bir erişilmezlik vardır.

*

**

Bir beden içinde ya da dünyada ya da evrende ruh diye bir şey yoktur. Evrenin içinde ne varsa hepsi maddedir. Ve her olay, her hâl ve şekil ancak maddenin çeşitli durum ve görünüşlerinden ibarettir.

Ruh evrenin içinde değildir. Öyleyse nerededir? İç ve dış kavramları evrene özgü realiteler olduğundan, ruh evrenin dışındadır da denilemez. Çünkü evrenin dışı, başka bir evrenin içi demektir. Yani evrenin dışı diye boş bir alan yoktur. Fakat bu sözlere bakıp evrenleri birbiri içine girmiş küreler hâlinde zihinde canlandırmak da hatadır. Böyle bir şey de olmaz. Aslında böyle birbiri içine girerek genişleyen küreler şeklinde evrenleri kabul etmek, yine onlara birer mekân ayırmak ve o mekânların sınırlarını çizmek olur ki bu yanlıştır. Doğal olarak bu sözlerin anlamını ve nesnelliğini zihinde canlandırmak insan idrakiyle mümkün değildir. Bunu ancak çok düşünmekle bir dereceye kadar sezme mümkün olur. Bu sezgiyi verebilmek için bir örnek göstereceğiz. Ancak bu örneği de aynen almayıp bir sezgi edinelebilecek şekilde onun üzerinde düşünmek gerekir.

Beyaz camlı bir projektörü boşluğa yansıtınız. Projektör ışığının beyaz renkli görünüşü belirli bir madde evreni cevherinin olanakları olsun. İşte bu, bütün hakikatleri ile ve realiteleri ile başlı başına bir evrendir. Şimdi bu projektörün beyaz olan camını değiştirerek mavi yapınız. Bu defa mavi renkli bir projektör ışığı ortaya çıkacaktır. Bu da niteliği ve olanakları öncekinden tamamen başka olan diğer bir evrendir. Burada hatalı bir düşünceye sapmamak için çok büyük bir dikkatle şu noktayı belirtmek gerekir ki mavi projektörden söz edilirken, beyaz projektörün kaybolup mavi projektörün onun yerine geldiği ya da iki projektörün birbiri üzerine eklenerek karışık bir ışık karmaşası-

LÂHÎ N ZAM VE KÂ NAT

ğı meydana getirdikleri ya da bu iki projektörden birinin diğeri hesabına zayıfladığı ve değiştiği gibi, yine hep mekânla var olan zorunlulukları asla düşünmemek gerekir. Burada her iki projektör de birbirine karışmadan, birbiriyle hiçbir şekilde alışverişe girişmeden, kendilerine özgü bütün değer ve niteliklerinden hiçbir şey kaybetmeden her biri tek başına -sanki kendisinden başka projektör ışığı yokmuş gibi- varlık gösterir. Bu durumun iyice sezgisine varmak gerekir.

Böylece, hiçbir mekân ayırmadan iki evrenin varlığı sezilebilir. Buradaki projektörler bu anlamda anlaşıldığı zaman birbirinin içinde ya da dışında olmadıkları gibi, birbirinin yerini işgal etmiş durumda da değildir. Şimdi, sembol olarak ele aldığımız projektör camlarını böyle iki renkli değil de üç, beş, yüz ve sonsuz renklerde kabul ederek hepsinin aynı şekilde ortaya çıktığını düşününüz. O zaman, zaman ve mekân kavramları dışında, evren cevherlerinin birbirine karışmadan, birbiriyle hiçbir ilişkisi söz konusu olmadan sonsuz varoluşları hakkında kuvvetli sezgiler elde etmiş olursunuz. İşte hiçbir mekân ve sınır tanımayan bu sonsuz evrenler karşısında ruhun durumu söz konusu olunca ona, insanların tabi olduğu, evrenleri bile kuşatmaya yeterli gelmeyecek kadar İnsanî idrake bağlı bir yer, bir mekân belirlemeye kalkışmak hatanın en büyüğü olur. Öyleyse bu evrenlerin hiçbirisiyle doğrudan doğruya ilişkisi düşünülmeden, onların cevherlerine en uzaktan bile doğrudan doğruya teması söz konusu edilmeden, bütün evrenlerle kucaklanmış gibi onlardan faydalanan ruhlar hakkında, iç ve dış kavramlarını dikkate almaksızın sadece, ruhlar bütün evren cevherleri kavramının üstündedir, demekle yetinmek icap eder. Bundan ileri bir sezgiye varmak dünyamız için mümkün değildir.

*
* *

Evren bir tane değildir. Evrenler sonsuzdur. Ve evrenlerin sonsuzluğu mutlak erişilmezliğin bir zorunluluğudur. Bu sonsuz evrenlerin hiçbirisi diğerinin niteliğini taşımaz. Ve her evrenin karakteri o evrenin anası olan asal cevheri ile belirir. Bi-